

Д. М. ГЛОБА

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

На підставі аналізу судової практики розглядаються питання ефективності діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів адміністративної юрисдикції, визначаються недоліки правового регулювання в цій сфері, виробляються шляхи вдосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності зазначених суб'єктів.

Ключові слова: адміністративна юрисдикція, адміністративне правопорушення, орган внутрішніх справ, суд.

На основании анализа судебной практики рассматриваются вопросы эффективности деятельности органов внутренних дел как субъектов административной юрисдикции, определяются недостатки правового регулирования в указанной сфере, вырабатываются пути совершенствования административно-юрисдикционной деятельности указанных субъектов.

Ключевые слова: административная юрисдикция, административное правонарушение, орган внутренних дел, суд.

Based on an analysis of judicial practice it is reviewed the effectiveness of the activity of the internal affairs agencies as the subjects of administrative jurisdiction, it is determined the shortcomings of legal regulation in specified area, it is working out ways to improve the administrative and jurisdictional activities of specified entities.

Key words: administrative jurisdiction, administrative offense, internal affairs agencies, court.

Провідне місце в діяльності органів внутрішніх справ займає робота державної автомобільної інспекції, до функцій якої належить, зокрема, здійснення контролю за безпекою дорожнього руху. Складовою частиною зазначеної роботи є здійснювана працівниками ДАІ діяльність в адміністративно-деліктному провадженні щодо складення адміністративних протоколів про порушення водіями Правил дорожнього руху.

Протокол про адміністративне правопорушення як раніше, так і зараз є процесуальною підставою розгляду справи, а тому він має бути складений уповноваженим органом (посадовою особою) і правильно оформлений¹. Як підкреслив Голова Верховного Суду України в одній зі своїх постанов, протокол про адміністративне правопорушення є документом, що офіційно засвідчує факти неправомірних дій і є одним із основних джерел доказів².

У юридичній літературі зазначається, що питання про порушення адміністративної справи вирішується за власною ініціативою працівником міліції на підставі припущення про правопорушення, яке виникає тільки в його свідомості³. Не ставлячи під сумнів професійність працівників ДАІ, треба пам'ятати, що від грамотності складеного протоколу залежить прийняття судом справи до свого провадження, а також правильність її розгляду по суті та обґрунтованість прийнятого рішення і в кінцевому підсумку – виконання завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення (ст. 245 Кодексу України про адміністра-

тивні правопорушення (далі – КУпАП).

Питання адміністративно-деліктного провадження взагалі та як форми реалізації адміністративної юрисдикції зокрема розглядали такі вчені-адміністративісти, як: В. Б. Авер'янов, О. П. Альохін, Л. С. Анохіна, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. Л. Бородін, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, Д. П. Калянов, Л. В. Коваль, Ю. М. Козлов, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. А. Круглов, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, О. Є. Луцьов, О. І. Миколенко, В. Г. Перепелюк, Н. Г. Салищева, В. Д. Сорокін, Ю. М. Старилів, М. М. Тищенко, О. П. Шергін та ін.

Проте, незважаючи на підвищену увагу науковців до цього інституту, питання ефективності діяльності суб'єктів адміністративної юрисдикції в адміністративно-деліктному провадженні майже не розглядалося, недоліки правового регулювання і практичної діяльності цих суб'єктів не виявлялися, відповідна судова практика із зазначеного питання не аналізувалася. Все це потребує проведення глибокого аналізу судової адміністративно-деліктної практики розгляду судами справ про адміністративні правопорушення, які порушуються органами внутрішніх справ (ДАІ) з метою вироблення рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності останніх.

Колишній Голова Верховного Суду України В. Т. Маляренко зазначав, що суди при розгляді справ про адміністративні правопорушення допускають недоліки і порушення вимог закону, зокрема приймають до провадження протоколи, які не відповідають вимогам закону⁴.

Отримавши матеріали про адміністративне правопорушення, суд має вирішити питання про те, чи правильно складено протокол та інші матеріали справи (п. 2 ст. 278 КУпАП). Аналізуючи судову практику, Верховний Суд України зауважив, що причиною повернення матеріалів на дооформлення до органів ДАІ є те, що їх посадові особи не виконували належним чином вимоги ст. 256 КУпАП, а саме: зазначали не всі анкетні дані порушника (рік, число, місяць та місце народження), його точну адресу, місце роботи, посаду, а також необхідні відомості про особу, яка склала протокол (прізвище, ім'я, по батькові, посада, службовий телефон). Через неточні та неправильні записи у протоколах про місце проживання порушників суди витрачають додаткові кошти на повторні виклики. Крім того, це призводить до пропуску строків накладення адміністративних стягнень⁵.

На нашу думку, ці недоліки протоколів зумовлені неповним виконанням працівниками ДАІ вимог Інструкції МВС України з організації провадження та діловодства у справах про адміністративні порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, відповідно до якої записи в протоколах, талонах до посвідчення водія мають бути чіткими, розбірливими, а прізвище, ім'я та по батькові, адреса порушника, прізвище, ім'я посадової особи, яка склала протокол, записуються друкованими літерами, до протоколу долучаються матеріали, що підтверджують факт вчинення адміністративного проступку (рапорти посадових осіб, заяви, пояснення порушників, потерпілих, свідків тощо).

Вивчення справ про адміністративні правопорушення, повернених районним судом для належного оформлення (дооформлення), показало, що причиною повернення цих матеріалів було те, що в одних справах не було зазначено пояснення порушників, протокол не було підписано особою, яка вчинила правопорушення, та не було запису про відмову порушника підписати протокол⁶, в інших

справах у протоколі не було відомостей про рік народження порушника, його місце проживання і роботи⁷. Мали місце випадки, коли справу було повернуто на доопрацювання через відсутність відомостей про місце проживання порушника⁸, в іншому випадку – для належного оформлення, оскільки пояснення правопорушника в протоколі та матеріалах справи були відсутні, його відмова у наданні пояснень не зафіксована; до справи не додано документи, на які є посилення в протоколі; не зазначено прізвища, адреси понять⁹.

Вивчення справ про адміністративні правопорушення також показало, що найбільша кількість справ, які повертаються для належного оформлення, є справи за ст. 124 КУпАП (порушення Правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів), і траплялося це через те, що під час складення протоколу працівниками ДАІ не повною мірою виконувалися вимоги Інструкції МВС України з організації провадження та діловодства у справах про адміністративні порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, згідно з якою при вчиненні подібних порушень до протоколу долучаються: протокол огляду місця ДТП; схема пригоди; пояснення учасників пригоди та свідків; інші матеріали, необхідні для правильного вирішення справи.

Як роз'яснює Верховний Суд України, якщо під час підготовки справи про адміністративне правопорушення до розгляду буде встановлено складення протоколу неуповноваженою особою або без додержання вимог ст. 256 КУпАП, або ж будуть виявлені інші недоліки в протоколі та доданих матеріалах, чи у випадках неприєднання до справи необхідних документів, відсутність письмових пояснень порушника, потерпілого, свідків, що перешкоджає або робить неможливим об'єктивний розгляд справи, неприєднання копії постанови суду (при повторному притягненні особи до відповідальності протягом року), суд повертає своєю вмотивованою постановою ці матеріали органу або посадовій особі, яка склала протокол, для належного оформлення¹⁰.

Повернення судом справи для належного оформлення чи на додаткову перевірку спричиняє закінчення строку давності накладення адміністративного стягнення, що призводить до уникнення порушниками відповідальності.

У зв'язку з вищезазначеним притягнення порушників до адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху в багатьох випадках залежить від працівників ДАІ, які складають протоколи про такі адміністративні правопорушення, оформлюють їх та надсилають на розгляд до судів.

Так, наприклад, у судовій практиці мають місце випадки, коли через недоліки протоколу про адміністративне правопорушення справу за ст. 124 КУпАП було закрито, оскільки у матеріалах справи були відсутні докази заподіяння шкоди транспортним засобам, вантажам, шляхам, шляховим та іншим спорудам та іншому майну, а отже, суд дійшов висновку про відсутність складу правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП¹¹. У даному ж випадку, на нашу думку, суд мав направити справу для належного оформлення, оскільки інформація про заподіяну шкоду згідно зі ст. 256 КУпАП має міститися в протоколі, а відсутність такої інформації є недоліком протоколу.

Як свідчить судова практика Верховного Суду України, найбільша кількість недоліків має місце при складенні протоколу про адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 122 КУпАП (створення аварійної обстановки). Так, в одній із постанов Голови Верховного Суду України у справі про адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 122 КУпАП (створення аварійної обстановки) зазначено, що

наявний у матеріалах справи протокол, який є документом, що офіційно засвідчує факти неправомірних дій і є одним із основних джерел доказів, не містить даних про місце події, про її учасників та наслідки події, до нього не додано жодного документа. Натомість, як вбачається із матеріалів справи, наслідком події, яка була предметом розгляду в даній справі, було пошкодження автомобіля потерпілого, у зв'язку з чим дії водія-порушника містять склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП. У розглядуваній справі також були відсутні складені інспектором ДАІ схема ДТП, протокол медичного огляду, письмові пояснення учасників пригоди. А довідка автотехнічного дослідження була відхилена з формальних підстав, оскільки не зрозуміле джерело походження вихідних даних¹². В іншій справі про адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 122 КУпАП (створення аварійної обстановки), яка, на нашу думку, є актуальною, протокол було складено про те, що на порушення п. 2.1 Правил дорожнього руху водій-порушник не виконав вимогу дорожнього знаку «Дати дорогу», чим створив аварійну ситуацію. Голова Верховного Суду України у своїй постанові вказав, що відповідно до редакції ст. 122 КУпАП за ч. 4 кваліфікуються порушення, перелічені в частинах 1, 2 і 3 цієї статті, в яких сформульовано конкретні деліктні дії, вчинення яких містять склад правопорушення. Проте в протоколі про адміністративне правопорушення і постанові щодо водія-порушника не визначено, які саме дії він вчинив, для якого учасника дорожнього руху створив аварійну обстановку, щодо кого і які пріоритети були встановлені, яких не дотримався водій-порушник. У своїх письмових поясненнях водій-порушник свою вину заперечував, а будь-які інші дані щодо фактичних обставин справи в матеріалах були відсутні¹³. Щодо іншої справи про адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 122 КУпАП, в якій протокол було складено про те, що водій-порушник порушив Правила дорожнього руху і створив аварійну ситуацію, Голова Верховного Суду України у своїй постанові також вказав, що за ч. 4 ст. 122 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність не за будь-які порушення Правил дорожнього руху, а лише за ті, які зазначені у частинах 1, 2, 3 названої статті. Крім того, у протоколі зазначено, що факт правопорушення підтверджено додатком на 12 аркушах, але жодних додатків до протоколу додано не було¹⁴. Щодо ще однієї справи про адміністративне правопорушення за ч. 4 ст. 122 КУпАП (створення аварійної обстановки) Голова Верховного Суду України у своїй постанові фактично не погодився з тим, що районний суд, розглянувши справу за відсутності водія-порушника та визнавши його винним, обмежився посиланням на протокол про адміністративне правопорушення. Проте у долучених до скарги поясненнях свідків вказується на те, що ДТП сталося з вини водія-потерпілого, однак ці особи встановлені не були, у судові засідання не викликалися та не допитувалися¹⁵.

Крім адміністративних справ про створення аварійної обстановки, актуальними також є справи про адміністративні правопорушення за ст. 130 КУпАП (керування транспортними засобами у стані сп'яніння). Так, в одній зі справ про адміністративне правопорушення за ст. 130 Голова Верховного Суду України у своїй постанові зазначив, що, визнаючи водія-порушника винним, місцевий суд не врахував, що, як вбачається з матеріалів справи, водій від будь-яких пояснень працівникові ДАІ відмовився, а на обґрунтування вчинення ним адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП, працівник ДАІ додав лише пояснення свідків порушення. Крім того, у матеріалах справи на порушення Інструкції про порядок направлення громадян для огляду на стан сп'яніння в

закладах охорони здоров'я та проведення огляду з використанням технічних засобів, був відсутній протокол огляду з використанням трубки «Контроль твердості». За таких обставин дії працівника ДАІ не можна вважати правильними. Справу направлено на новий розгляд для ретельного з'ясування обставин справи, зокрема, чи перебував водій-порушник у стані сп'яніння та якими доказами це підтверджується¹⁶. В іншій справі про адміністративне правопорушення за ст. 130 Голова Верховного Суду в своїй постанові зазначив, що як протокол про адміністративне правопорушення, так і протокол медичного огляду не містять усіх даних, необхідних для забезпечення повного і об'єктивного з'ясування обставин події правопорушення і однозначного висновку про винуватість водія. Із зіставлення згаданих протоколів вбачається, що водій був доставлений у медичний заклад близько 22-ї години, а протокол про адміністративне правопорушення було складено о 00 год. 20 хв. Дані про те, коли саме і чому було затримано водія, у справі відсутні. З протоколу медичного огляду водія вбачається, що дослідження на встановлення стану сп'яніння щодо нього не проводились, а висновок зроблено на підставі зовнішнього огляду та запаху з ротової порожнини затриманого. Дано про особу, яка зробила висновок, у матеріалах справи відсутні, а підпис не засвідчений печаткою або штампом¹⁷.

Ще одним найпоширенішим адміністративним порушенням, під час оформлення адміністративних матеріалів про вчинення якого працівниками ДАІ допускаються помилки, є правопорушення, передбачене ст. 124 КУпАП (порушення Правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів). Так, в одній зі справ про адміністративне правопорушення за ст. 124 КУпАП Голова Верховного Суду України в своїй постанові зазначив, що у протоколі про адміністративне правопорушення наявна дописка чорнилами іншого кольору про порушення водієм пункту 10.4 Правил дорожнього руху, яка не завірена, що викликає сумнів у допустимості цього доказу в зазначеній частині. Крім того, водій-порушник керував транспортним засобом без посвідчення водія, проте відповідний протокол про адміністративне правопорушення працівниками ДАІ щодо водія складено не було¹⁸. В іншій справі про адміністративне правопорушення за ст. 124 КУпАП Голова Верховного Суду в своїй постанові звернув увагу, що у протоколі про вчинення водієм адміністративного правопорушення зазначено тільки, що він порушив вимоги п. 11.2 та підпункту «б» п. 14.2 Правил дорожнього руху. Проте в диспозиції ст. 124 КУпАП йдеться ще й про настання певних наслідків як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони передбаченого цією статтею складу правопорушення – пошкодження транспортних засобів або іншого майна, що перебуває у причинному зв'язку з порушенням Правил дорожнього руху. Відсутність у протоколі цих відомостей ускладнює встановлення складу адміністративного проступку та обмежує права осіб, які беруть участь у провадженні в справі про таке правопорушення, визначені у главі 21 КУпАП. При цьому суд проігнорував суперечність даних, наведених у протоколі та схемі до нього, а також не врахував непослідовну кваліфікацію дій водія-порушника інспектором ДАІ, оскільки в письмових поясненнях свою вину в цій ДТП визнав зовсім інший учасник – потерпілий¹⁹. На відсутність у протоколі про адміністративне правопорушення за ст. 124 КУпАП посилання на одну з основних ознак складу цього правопорушення – спричинення майнової шкоди також вказано в іншій постанові Голови Верховного Суду України. При цьому зауважено, що за відсутності цієї ознаки дії винуватої особи можуть містити склад іншого правопорушення. Крім того, в протоколі зазначено, що водій-порушник порушив вимоги п. 13.3 Правил

дорожнього руху (правила обгону). Проте у матеріалах справи, зокрема у протоколі, немає даних про здійснення водієм будь-якого маневру з числа зазначених у п. 13.3 Правил дорожнього руху. Навпаки, з матеріалів справи вбачається, що випередження здійснював потерпілий, а тому висновок про порушення водієм-порушником Правил дорожнього руху є сумнівним²⁰.

Особливу увагу під час складення протоколу слід приділяти роз'ясненню порушникові його прав і обов'язків, передбачених ст. 268 КУпАП, про що робиться відмітка в протоколі та має бути під цим підпис порушника. Дотримання цієї вимоги, крім того, має процесуальне значення, оскільки у разі неявки порушника до суду і розгляд справи за його відсутності належним доказом роз'яснення порушнику його процесуальних прав, зокрема права на правову допомогу при розгляді справи, буде відповідний підпис у протоколі, зроблений порушником під час його складення.

Актуальним є також питання оформлення працівниками ДАІ матеріалів справ про адміністративні правопорушення, які складені щодо обох водіїв, внаслідок взаємних дій яких сталося зіткнення їх транспортних засобів (так зване взаємне невиконання водіями Правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження їх транспортних засобів). Так, за загальним правилом, передбаченим ст. 276 КУпАП, справи про адміністративні правопорушення розглядаються за місцем їх вчинення. На роз'яснення цієї статті Пленум Верховного Суду України зазначив, що при вирішенні питання про те, в який саме суд надсилати протоколи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 124 КУпАП, у випадках, коли до адміністративної відповідальності притягаються дві або більше осіб, внаслідок спільних дій яких сталася ДТП, суди повинні практикувати розгляд справ щодо них в одному провадженні, а тому судді мають вимагати від органів внутрішніх справ виходити як із положень ст. 276 КУпАП, так і з необхідності розгляду зазначених протоколів у одному суді та в одному провадженні²¹.

Проте ні КУпАП, ні Верховний Суд не дають відповіді на запитання, в якій процесуальній формі має відбуватися розгляд вищезазначених протоколів у одному провадженні. На нашу думку, такими формами можуть бути, по-перше, об'єднання двох протоколів (двох справ) в одну справу про адміністративне правопорушення (як на стадії оформлення матеріалів, так і на стадії судового розгляду), а по-друге, розгляд двох окремих справ, але в одному засіданні.

Слід зазначити, що як перший, так і другий вищезазначені випадки положенням КУпАП суперечити не будуть і однаковою мірою сприятимуть всебічному та повному встановленню всіх обставин справи і вирішенню питання про наявність вини в діях обох водіїв, на яких були складені протоколи за ст. 124 КУпАП.

При цьому треба зауважити, що на практиці трапляються поодинокі випадки, коли на обох водіїв складено протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 124 КУпАП і сформовано дві окремі справи, які потрапляють для розгляду до одного і того ж судді²².

В одному зі своїх роз'яснень Верховний Суд України зазначив, що з метою забезпечення розгляду таких справ у одному провадженні суддя вправі своєю постановою повернути справу органу, від якого вона надійшла, для вирішення питання про об'єднання її з іншою справою (справами)²³.

Ці роз'яснення Верховного Суду України свідчать, що суди під час підготовки справ до розгляду фактично мають здійснювати контроль за працівниками ДАІ і

вимагати від останніх об'єднувати такі протоколи про адміністративні проступки в одне провадження (в одну справу) з метою дотримання встановленої підсудності та забезпечення їх розгляду одним судом (суддею) в одному судовому засіданні.

З огляду на вищезазначене працівникам ДАІ рекомендується враховувати такі роз'яснення та відповідно до ст. 276 КУпАП з метою всебічного з'ясування всіх обставин ДТП під час складення протоколів щодо кожного водія – учасника ДТП об'єднувати складені протоколи та інші процесуальні документи (пояснення, схему ДТП тощо) в одну справу, яку й направляти до суду за місцем скоєння ДТП.

Підсумовуючи, можна з певністю стверджувати, що виконання працівниками ДАІ вищезазначених зауважень і рекомендацій дозволить уникнути повернення судом матеріалів справи для належного оформлення чи проведення додаткової перевірки, а також не буде підставою для закриття провадження у справі через відсутність події чи складу адміністративного правопорушення внаслідок помилкового складення протоколу або ж закриття справи через закінчення строків накладення адміністративного стягнення, що в кінцевому підсумку забезпечить виконання завдань провадження у справах про адміністративні правопорушення та притягнення водіїв-порушників до адміністративної відповідальності, а також має підвищити безпеку та привести до зниження аварійності на автошляхах України.

1. Вовк Ю. Є. Проект адміністративного кодексу УРСР 1967 року: історія та сучасність // Вісник. – Х., 2003. – Вип. 23. – С. 232–233; **Миколенко А. І.** Адміністративний процес і адміністративна відповідальність в Україні : Учебное пособие. – 2-е изд., дополненное. – Х. : Одиссей, 2006. – С. 202. **2. Постанова** Голови Верховного Суду України від 13 грудня 2005 року // Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К. : Юрисконсульт, 2006. – С. 161–163. **3. Джагулов Г. В.** Професіоналізм як умова здійснення міліцією провадження у справах про адміністративні правопорушення // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Вип. 28. – Х., 2004. – С. 407. **4. Судова практика** у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К. : Юрисконсульт, 2006. – С. 5–7. **5. Судова практика з розгляду адміністративних справ про деякі правопорушення на транспорті : Узагальнення Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 1 січня 2004 року / Законодавство України про адміністративні правопорушення. Адміністративний кодекс України. Нормативно-правові акти / Упоряд.: В. С. Ковальський, Л. П. Ляшко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 387–388. **6. Архів** Шевченківського районного суду міста Києва. – Справи про адміністративні правопорушення № 3-40640 / 2006 рік; № 3-46113 / 2006 рік. **7. Архів** Шевченківського районного суду міста Києва. – Справа про адміністративне правопорушення № 3-9834 / 2005 рік. **8. Архів** Шевченківського районного суду міста Києва. – Справа про адміністративне правопорушення № 3-13841 / 2006 рік. **9. Архів** Шевченківського районного суду міста Києва. – Справа про адміністративне правопорушення № 3-29226 / 2006 рік. **10. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 14 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 1 (65). – С. 10. **11. Архів** Шевченківського районного суду міста Києва. – Справа про адміністративне правопорушення № 3-11692 / 2005 рік. **12. Постанова** Голови Верховного Суду України від 13 грудня 2005 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 161–163. **13. Постанова** Голови Верховного Суду України від****

27 травня 2005 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 130–131.

14. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 21 квітня 2005 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 217–218.

15. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 18 січня 2005 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 82–83.

16. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 16 липня 2003 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 35–37.

17. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 6 вересня 2005 року / Судова практика у справах про адміністративні правопорушення (2003–2005 рр.) / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрисконсульт, 2006. – С. 140–142.

18. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 18 грудня 2003 року // Юридична газета. – № 1. – 2004. – 15 січня.

19. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 30 травня 2005 року // Рішення Верховного Суду України. – 2005. – № 2.

20. *Постанова* Голови Верховного Суду України від 26 травня 2006 року // Рішення Верховного Суду України. – 2006. – № 2.

21. *Про окремі питання, що виникають при застосуванні судами положень ст. 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення* : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 11 червня 2004 року / Законодавство України про адміністративні правопорушення. Адміністративний кодекс України. Нормативно-правові акти / Упоряд.: В. С. Ковальський, Л. П. Ляшко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 367.

22. *Архів* Шевченківського районного суду міста Києва. – Справи про адміністративні правопорушення № 3-18716 / 2005 рік ; № 3-18717 / 2005 рік.

23. *Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил* : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 року № 8 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 6 (58). – С. 12.